

Waarom de NAVO niet zonder Turkije kan

Niels van de Ven MSc*

Turkije maakt sinds 1952 deel uit van de NAVO en door de jaren heen heeft dat voor bepaalde spanningen gezorgd in het bondgenootschap. Turkije, dat na de VS de grootste krijgsmacht van de alliantie heeft, probeert op te treden als een (zelfstandig opererende) regionale grootmacht en vaart hierdoor een koers die niet altijd aansluit bij de belangen van zijn NAVO-partners. Tegenstanders van het Turkse lidmaatschap voeren vaak normatieve standpunten aan, terwijl voorstanders vooral kijken naar de militaire en geopolitieke gevolgen van een eventuele Turkse uittreding. Welk kamp heeft de meest doorslaggevende argumenten?

Turkse militairen die deel uitmaken van de Very High Readiness Joint Task Force van de NAVO tijdens de oefening Steadfast Defender 2021

FOTO NAVO

In 1952 werd Turkije lid van de NAVO, waarmee het al langer onderdeel uitmaakt van het bondgenootschap dan bijvoorbeeld (West-) Duitsland (1955) en Spanje (1982). De toetreding kwam voor velen niet als een verrassing, aangezien Turkse militairen enkele jaren eerder in de Koreaoorlog (1950-1953) al zij-aan-zij hadden gevochten met verschillende westerse landen tegen China, Noord-Korea en de Sovjet-Unie. Tijdens de Koreaoorlog maakte de getoonde moed van de Turkse militairen, van wie er uiteindelijk zeventien sneuvelden en enkele duizenden gewond raakten, veel indruk op de bondgenoten.^{1, 2} Niet alleen het Turkse

optreden in de Koreaoorlog, maar ook de Koude Oorlog, die op dat moment in volle gang was, speelde een rol in de toetreding van Turkije tot de NAVO. Voor het Westen – en de Verenigde Staten in het bijzonder – maakte de strategische ligging Turkije tot een interessante partner.

* Niels van de Ven is werkzaam bij het ministerie van Defensie. Dit artikel is een bewerking van een essay dat is geschreven voor het vak Internationale Veiligheid Studies (IVS) tijdens de Middelbare Defensie Vorming (2022).

1 HistoryNet Staff, 'Korean War: 1st Turkish Brigade's Baptism of Fire', 6 december 2006. Zie: <https://www.historynet.com/korean-war-1st-turkish-brigades-baptism-of-fire/>.

2 Francesco Bongiovanni, 'Turkey: The Nato Alliance's Wild Card', *Turkish Policy Quarterly* 17 (2) (2018) 53-62: blz. 54.

Zo hoopte het Westen Turkije te kunnen gebruiken als een buffer tussen de Sovjet-Unie en landen in het Midden-Oosten enerzijds en het oostelijk deel van de Middellandse Zee anderzijds, om zo te voorkomen dat het communisme zich ook naar die gebieden zou verspreiden. Bovendien konden er ook strategisch belangrijke militaire basissen op Turks grondgebied gevestigd worden.³

Hoewel Turkije vanaf de jaren 50 lange tijd een gewaardeerde partner in het bondgenootschap was, zijn er sinds 2011 langzaam scheuren ontstaan in de relatie met de overige lidstaten en de NAVO als geheel.⁴ De hoofdoorzaak van deze spanningen is dat Turkije probeert op te treden als een (zelfstandig opererende) regionale grootmacht en hierdoor een koers vaart die niet altijd aansluit bij de belangen van zijn NAVO-partners.⁵ Zo leeft Turkije al sinds jaar en dag op

gespannen voet met buurland en NAVO-lidstaat Griekenland en lopen deze spanningen de laatste jaren steeds verder op, onder meer als gevolg van de Turkse assertiviteit rond de Egeïsche zee.⁶ Het Turkse optreden in Syrië – waar de Turkse krijgsmacht rond het Turks-Syrische grensgebied optreedt samen met door Turkije gesteunde rebellen groepen – zorgt ook voor wrevel bij NAVO-partners, waaronder de VS.⁷ Daarnaast onderhoudt Turkije als een van de weinige NAVO-lidstaten ook een vriendschappelijke relatie met Rusland. Zo kocht Turkije een geavanceerd luchtafweersysteem (de S400) van Rusland⁸ en is Turkije een van de weinige Europese landen die Moskou geen sancties heeft opgelegd naar aanleiding van de inval in Oekraïne in februari 2022.⁹ Op de achtergrond spelen ook nog andere wrijvingen, zoals de diplomatieke spanningen tussen Nederland (en Duitsland) en Turkije in 2017,¹⁰ spanningen met Frankrijk¹¹ en de erkenning van de Armeense genocide door de VS.¹² Daarnaast maken meerdere NAVO-bondgenoten zich ook zorgen om de situatie in Turkije zelf, onder meer op het gebied van mensenrechten.¹³ Dergelijke spanningen hebben de relatie tussen de overige NAVO-lidstaten en Turkije geen goed gedaan.

Als gevolg van de fricties met Turkije wordt in het publieke debat met enige regelmaat geopperd dat het land uit de NAVO zou moeten worden verwijderd.¹⁴ Hoewel dergelijke *statements* vanuit de emotie wellicht te begrijpen zijn, zou de NAVO mijns inziens een gigantische (strategische) blunder begaan als zij ertoe besluit Turkije daadwerkelijk uit het bondgenootschap te weren. In dit betoog zal ik verder toelichten waarom een vertrek van Turkije uit de NAVO de positie van de alliantie ernstig zou verzwakken.

Argumenten voor een Turks lidmaatschap van de NAVO

Een Turks vertrek zou onder meer pijn doen omdat Turkije, na de VS, de grootste krijgsmacht in de NAVO heeft en daarmee ook de grootste krijgsmacht van de alliantie op het Europese continent. De Turkse krijgsmacht beschikte in 2021 over ongeveer 750.000 actief dienende

- 3 Ayşe Atmaca, 'The Geopolitical Origins of Turkish-American Relations: Revisiting the Cold War Years', *All Azimuth A Journal of Foreign Policy and Peace* 3 (1) (2014) 19-34.
- 4 Yaprak Gürsoy en Ilke Toygür, 'Turkey in and out of NATO? An instance of a turbulent alliance with Western institutions', *Elcano Royal Institute*, 11 juni 2018) 2.
- 5 'The Erdogan Doctrine: Turkey's regional strategy', *Al Jazeera*, 15 oktober 2020. Zie: <https://studies.aljazeera.net/en/policy-briefs/erdogan-doctrine-turkey%E2%80%99s-regional-strategy>.
- 6 'Turkey opens new dispute over sovereignty of east Aegean islands', *Al Jazeera*, 8 februari 2022. Zie: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/8/turkey-opens-new-dispute-over-sovereignty-of-east-aegean-islands>.
- 7 Elettra Pelino, 'The 2018 Turkish Military Operation in Northern Syria: Turkey's Ambiguous Realpolitik Between the USA and Russia', *I Report dell'IsAG* (december 2018) 5.
- 8 'Russia starts delivery of S-400 missile system to Turkey, setting up standoff with US', *CNN*, 12 juli 2019. Zie: <https://edition.cnn.com/2019/07/12/europe/turkey-russia-missiles-intl/index.html>.
- 9 'Turkey will not join Western sanctions against Russia – foreign minister', *TASS*, 13 maart 2022/. Zie: <https://tass.com/politics/1421411>.
- 10 'Dit weten we over de diplomatieke rel tussen Nederland en Turkije', *NU.nl*, 11 maart 2017. Zie: <https://www.nu.nl/dvn/4533696/weten-we-diplomatieke-rel-tussen-nederland-en-turkije.html>.
- 11 Tim Ogden, 'It's time to expel Turkey from Nato', *The Spectator*, 30 oktober 2020. Zie: <https://www.spectator.co.uk/article/it-s-time-to-expel-turkey-from-nato/>.
- 12 'Biden erkent Armeense genocide, tot woede van Turkije', *RTL Nieuws*, 24 april 2021. Zie: <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/5227297/armeense-genocide-biden-erkenning-turkije-woede-herdenking>.
- 13 'EU en VS waarschuwen Turkije mensenrechten te respecteren', *Trouw*, 18 juli 2016. <https://www.trouw.nl/nieuws/eu-en-vs-waarschuwen-turkije-mensenrechten-te-respecteren~b5a9e452/>.
- 14 Zie bijvoorbeeld Tim Ogden, 'It's time to expel Turkey from Nato'; Alon Ben-Meir, 'Time To Kick Turkey Out Of NATO', *The Jerusalem Post*, 8 november 2017. Zie: <https://www.jpost.com/blogs/above-the-fray/time-to-kick-turkey-out-of-nato-513757>; Geert Willders, 'Kick Turkey out of NATO!', zie: <https://twitter.com/geertwilderspvv/status/1310285712038789120>.

De Amerikaanse president Joe Biden overlegt tijdens de NAVO-top in Madrid in 2022 met zijn Turkse ambtgenoot Recep Tayyip Erdogan

FOTO WITTE HUIS, ADAM SCHULTZ

militairen.¹⁵ Ook leverde Turkije een kleine duizend militairen voor NAVO-missies in 2021,¹⁶ speelt het een belangrijke rol in de Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)¹⁷ en levert het een bijdrage aan de vredesoperatie van de NAVO in Kosovo.¹⁸ Bovendien heeft de Turkse krijgsmacht zich de afgelopen jaren bewezen in onder meer Syrië en Irak.¹⁹ Daarnaast heeft Turkije een relatief grote defensie-industrie,²⁰ die ook steeds vaker haar meerwaarde toont, bijvoorbeeld in het conflict om Nagorno-Karabach²¹ en op dit moment in Oekraïne.²² Een NAVO-lidstaat met een dergelijke capaciteit kan van enorme toegevoegde waarde zijn voor het westerse bondgenootschap, terwijl het juist problematisch kan worden op het moment dat Turkije de alliantie zou verlaten. Bovendien zou de NAVO de toegang tot verschillende in Turkije gelegen basissen verliezen, zoals de luchtmachtbasissen in Incirlik en Konya.^{23, 24} Incirlik is van cruciaal belang bij operaties door het bondgenootschap of NAVO-lidstaten in het

- 15 International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2021* (Londen, Routledge, 2021) 152.
- 16 Atlantic Council, 'NATO allies contribute to a variety of missions. Here's a look at how each country chips in', 11 juni 2021. Zie: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/nato-allies-contribute-to-a-variety-of-missions-heres-a-look-at-how-each-country-chips-in/>.
- 17 De VJTF is een eenheid die in permanente staat van paraatheid verkeert en daardoor meteen en als eerste kan worden ingezet bij dreiging tegen de soevereiniteit van de NAVO.
- 18 Mehmet Yegin, 'Turkey between NATO and Russia: the failed balance. Turkey's S-400 purchase and implications for Turkish relations with NATO' (Berlijn, Stiftung Wissenschaft und Politik, 2019) 2.
- 19 Karagiannis, E. (2020). Five reasons why the West will lose Turkey. BESA Center Perspectives Paper: p. 2
- 20 Ferhat Gurini, 'Turkey's unpromising defense industry' (Carnegie Endowment for International Peace, 9 oktober 2020).
- 21 Kareem Fahim, 'Turkey's military campaign beyond its borders is powered by homemade armed drones', *The Washington Post*, 29 november 2020. Zie: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/turkey-drones-libya-nagorno-karabakh/2020/11/29/d8c98b96-29de-11eb-9c21-3cc501d0981f_story.html.
- 22 'Turkey is the arms industry's new upstart', *The Economist*, 12 februari 2022. Zie: <https://www.economist.com/europe/2022/02/12/turkey-is-the-arms-industrys-new-upstart>
- 23 Yegin, 'Turkey between NATO and Russia', 2.
- 24 Dorith Kool, Patrick Bolder en Murat Dogan, *Turkey's Recalcitrance and NATO's Nuisance* (Den Haag, The Hague Centre for Strategic Studies, 18 februari 2021) 9.

Midden-Oosten, bijvoorbeeld in de strijd tegen Islamitische Staat in Syrië en Irak. Daarnaast liggen er op de basis ook nucleaire wapens van de VS opgeslagen²⁵ en dienen de Turkse basissen als afschrikingsmechanisme richting zowel Rusland als Iran.²⁶

Een vertrek van Turkije uit de NAVO zou Rusland in de kaart spelen. Niet alleen zou het NAVO-bondgenootschap verzwakt zijn, maar het kan er ook toe leiden dat Turkije in de armen wordt gedreven van Moskou. Hoewel Turkije probeert op te treden als regionale grootmacht, zal het zich immers ook realiseren dat het bij een vertrek uit de NAVO niet bij machte is om

unilateraal de eigen veiligheid te garanderen. Zodoende zou uittreding van Turkije niet alleen de NAVO verzwakken; het zou ertoe kunnen leiden dat de NAVO ineens een machtig Russisch-Turks bondgenootschap aan haar oostgrens heeft.²⁷ Daarnaast kan ook niet worden uitgesloten dat Turkije bij een vertrek uit de NAVO de toch al aangehaalde banden met een andere systeemrivaal van het Westen, China, verder versterkt.²⁸

Daarnaast is Turkije, naast Albanië, de enige NAVO-lidstaat met een overwegend islamitische bevolking. Voor de NAVO biedt het Turkse lidmaatschap daarmee ook een bepaalde toegang tot de Arabische en islamitische wereld²⁹ en het lidmaatschap zorgt er ook voor dat interventies door het bondgenootschap op meer begrip kunnen rekenen in de islamitische wereld. Zonder de Turkse presentie wordt het voor de NAVO waarschijnlijk moeilijker om dergelijke interventies te 'verkopen' buiten het Westen.³⁰ In het verlengde hiervan kan ook gesteld worden dat de assertievere geopolitieke rol van Turkije juist een kans is voor het Westen. Terwijl het Westen zich steeds verder terugtrekt uit het Midden-Oosten en Afrika probeert Turkije hier juist voet aan de grond te krijgen. Zo is Turkije actief in Somalië,³¹ Libië³² en Djibouti.³³ Juist in Noord-Afrika en de Hoorn van Afrika liggen ook veel (veiligheids)belangen voor het Westen.^{34, 35} Via Turkije of door Turkse bemiddeling kunnen westerse landen alsnog proberen hun belangen in dergelijke landen veilig te stellen, juist in een periode dat het Westen aan invloed verliest in de regio's.^{36, 37}

Het belang van de geografische ligging van Turkije mag ook niet onderschat worden. Door de ligging van Turkije vormt het land in feite een buffer tussen Europa, Rusland en de Arabische landen in het Midden-Oosten.³⁸ Ook ligt Turkije aan de Zwarte Zee en kan het dankzij het Verdrag van Montreux andere landen de toegang tot deze strategische wateren ontzeggen³⁹ door landen te verbieden de door Turkije gecontroleerde zeestraten Bosporus en Dardanellen te bevaren,⁴⁰ zoals het bijvoorbeeld op dit moment doet als gevolg van de Russische inval in Oekraïne.⁴¹

- 25 'Why are US military bases in Turkey so crucial for Washington?', *TRT World*, 16 december 2019. Zie: <https://www.trtworld.com/magazine/why-are-us-military-bases-in-turkey-so-crucial-for-washington-32243>.
- 26 Kool, Bolder en Dogan, *Turkey's Recalcitrance and NATO's Nuisance*, 3.
- 27 Bongiovanni, 'Turkey: The Nato Alliance's Wild Card' 59.
- 28 Kool, Bolder en Dogan, *Turkey's Recalcitrance and NATO's Nuisance*, 6.
- 29 Ibrahim Aoudé, 'Turkey and its immediate Arab neighbors in the twenty-first century', *Arab Studies Quarterly* 42 (1-2) (2020) 91-108: blz. 92.
- 30 Muge Kinacioğlu, 'NATO-Turkey Relations. From Collective Defence to Collective Security', in: Pinar Ercan (red.), *Turkish Foreign Policy. International Relations, Legality and Global Reach* (Londen, Palgrave Macmillan, 2017) 83-103: blz. 98.
- 31 'A decade of Turkey's rise in Somalia', *TRT World*, 25 augustus 2021. Zie: <https://www.trtworld.com/magazine/a-decade-of-turkey-s-rise-in-somalia-49451>.
- 32 Idem.
- 33 'Djibouti seeks greater Turkish presence in country', *Daily Sabah*, 14 maart 2019. Zie: <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/03/14/djibouti-seeks-greater-turkish-presence-in-country>.
- 34 'Veiligheid van Europa in het geding door onstabiel Noord-Afrika', HCSS, 1 februari 2013. Zie: <https://hcss.nl/news/veiligheid-van-europa-in-het-geding-door-onstabiel-noord-afrika/>.
- 35 Rijksoverheid, 'Notitie Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie (GBVS) met bijlagen', 14 mei 2018. Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2018/03/19/notitie-geintegreerde-buitenland--en-veiligheidsstrategie-gbvs/Notitie+GBVS.PDF>.
- 36 Francis Ghilès, 'How France is losing influence across North Africa', *Middle East Eye*, 19 januari 2022. Zie: <https://www.middleeasteye.net/opinion/how-france-losing-influence-across-north-africa>.
- 37 Atlantic Council, 'The US risks losing its influence in the Horn of Africa. Here's how to get it back', 11 januari 2022. Zie: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-us-risks-losing-its-influence-in-the-horn-of-africa-heres-how-to-get-it-back/>.
- 38 Bongiovanni, 'Turkey: The Nato Alliance's Wild Card', 61.
- 39 Zo vormt de Zwarte Zee voor Rusland de toegang tot de Middellandse Zee.
- 40 Nezihi Çakar, 'A strategic overview of Turkey. Perceptions', *Journal of International Affairs* 3 (2) (1998) 1.
- 41 'Turkey blocks Black Sea passage for Russian naval vessels', *Nikkei*, 1 maart 2022. Zie: <https://asia.nikkei.com/Politics/Ukraine-war/Turkey-blocks-Black-Sea-passage-for-Russian-naval-vessels>.

FOTO: US DEPARTMENT OF DEFENSE, DOMINIQUE PINERO

De Turkse chefstaf generaal Hulusi Akar en zijn Russische ambtgenoot Valery Gerasimov praten in 2017 in Antalya over operaties in Noord-Syrië: een vertrek uit de NAVO zou Turkije verder richting Moskou kunnen laten drijven

Argumenten tegen een Turks lidmaatschap van de NAVO

Zij die Turkije het liefst zien vertrekken uit de NAVO zullen stellen dat de nadelen die een vertrek van Turkije met zich meebrengt niet opwegen tegen de spanningen van het Turkse lidmaatschap, die het bondgenootschap ondermijnen.⁴² Maar juist een vertrek van Turkije uit de NAVO zou er toe kunnen leiden dat deze spanningen tot een kookpunt komen, terwijl het Turkse lidmaatschap er voor kan zorgen dat de spanningen juist binnen de perken blijven en diplomatiek opgelost worden. Zo heeft de Turkse en Griekse toetreding er juist voor gezorgd dat dergelijke spanningen op diplomatiek niveau besproken worden.^{43, 44} Gelet op de nog immer aanwezige frictie tussen beide landen zou een

vertrek van Turkije uit de NAVO er juist voor kunnen zorgen dat deze spanning (opnieuw) hoog oploopt. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor (de strijd in) Noord-Syrië, waar bij een Turks vertrek uit het bondgenootschap escalatie op de loer ligt in het toch al sluimerende conflict tussen de door het Westen gesteunde groten-deels Koerdische People's Defense Units (YPG) enerzijds en Turkije en door Turkije gesteunde rebellengroepen anderzijds.

42 Ogden, 'It's time to expel Turkey from Nato'.

43 Aoudé, 'Turkey and its immediate Arab neighbors in the twenty-first century', 92.

44 Valentin Naumescu, 'Stability, ambiguity and change in the discourses of NATO allies in the Black Sea region: The cases of Romania, Bulgaria and Turkey', *Croatian International Relations Review* 23 (80) (2017) 187-209: blz. 189.

Tegenstanders van het Turkse lidmaatschap van de NAVO beroepen zich ook op meer normatieve argumenten, zoals dat Turkije alsmaar autoritairder wordt⁴⁵ en vanwege zorgen om persvrijheid⁴⁶ en de mensenrechtensituatie in het land.⁴⁷ Dergelijke argumenten hadden zeker hout gesneden wanneer deze betrekking hadden gehad op de Turkse toetreding tot de Europese Unie (EU), maar de argumenten slaan de plank mis als het gaat om het Turkse lidmaatschap van de NAVO. Niet alleen zijn er ook andere lidstaten waar (onder meer) de rechtsstaat en persvrijheid onder vuur liggen, zoals Hongarije en Polen,^{48, 49} ook is de NAVO in de eerste plaats een defensief militair bondgenootschap, gericht op de verdediging van het grondgebied van de alliantie.⁵⁰ Dit in tegenstelling tot de EU, waar (de verspreiding van) de Europese normen en waarden, zoals democratie, persvrijheid en een goed functionerende rechtsstaat ook centraal staan.⁵¹ Dat democratie, persvrijheid en de rechtsstaat in Turkije onder vuur liggen is absoluut betreurenswaardig, maar betekent niet dat het land niet langer deel uit kan maken van de NAVO.

Conclusie

Een vertrek van Turkije uit de NAVO zou het westerse bondgenootschap op verschillende manieren ernstig kunnen verzwakken. Allereerst zou de NAVO haar op een na grootste krijgsmacht verliezen en daarbij ook de toegang tot een aantal belangrijke militaire basissen die zich op Turks grondgebied bevinden. Daarnaast

FOTO NAVO

zou het Turkse vertrek ook de grote rivalen, Rusland en China, in de kaart spelen en zou het Westen zelfs het risico lopen dat Turkije in de armen wordt gedreven van deze twee landen. Verder zou het voor de NAVO bij een Turks vertrek ook moeilijker worden om te opereren met of in de islamitische wereld, terwijl het Westen in landen in deze regio (denk onder meer aan Noord-Afrika) wel zwaarwegende

45 Ogden, 'It's time to expel Turkey from Nato'.

46 Ben-Meir, 'Time To Kick Turkey Out Of NATO'.

47 'EU en VS waarschuwen Turkije mensenrechten te respecteren', *Trouw*.

48 Robert Tait, 'Media Freedom is 'in danger', survey in four central European countries finds', *The Guardian*, 26 april 2022. Zie: <https://www.theguardian.com/media/2022/apr/26/media-freedom-is-in-danger-survey-in-four-eastern-european-countries-finds>.

49 Judy Dempsey, 'What Ukraine Reveals About NATO and the EU', *Carnegie Europe*, 1 februari 2022. Zie: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/86325>.

50 Dempsey, 'What Ukraine Reveals About NATO and the EU'.

51 Naja Bentzen, 'Protecting, promoting and projecting Europe's values and interests in the world', *European Parliamentary Research Services, Ideas Paper Towards a more resilient EU*. PE 652.061, 12 september 2022. Zie: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652061/EPRS_BRI\(2020\)652061_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652061/EPRS_BRI(2020)652061_EN.pdf).

Turkije heeft met ongeveer 750.000 actief dienende militairen de de grootste krijgsmacht van de alliantie op het Europese continent

veiligheidsbelangen heeft. Daarnaast zouden de immer aanwezige spanningen tussen Griekenland en Turkije bij een Turks vertrek zomaar kunnen escaleren, net zoals de spanningen in Noord-Syrië. Argumenten tegen het Turkse lidmaatschap van de NAVO hebben voornamelijk een normatief karakter, maar gaan in het kader van een defensieve militaire alliantie niet op.

Hoewel Turkije voor spanningen zorgt in de NAVO heeft dit betoog aangetoond dat het bondgenootschap simpelweg niet zonder Turkije kan. Of, om met Francesco Bongiovanni te spreken: 'het enige dat erger is dan Turkije in de NAVO, is Turkije uit de NAVO'.⁵² ■

52 Bongiovanni, 'Turkey: The Nato Alliance's Wild Card', 58.